

Zaprimljeno: 27. 11. 2001.
UDK: 343.9

IZVORNI ZNANSTVENI RAD

PROTEK VREMENA OD POČINJENJA KAZNENOG DJELA RAZBOJNIŠTVA DO OTKRIVANJA IDENTITETA POČINITELJA OD STRANE POLICIJE*

Zvonimir Dujmović

Visoka policijska škola MUP-a RH
Zagreb

Ljiljana Mikšaj –Todorović

Aleksandar Buđanovac
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za poremećaje u ponašanju

SAŽETAK

Cilj rada je ispitati i prodiskutirati o čemu sve ovisi vrijeme potrebno da se utvrdi identitet počinitelja razbojništva. Istraživanje je provedeno na uzorku od 162 razbojništva koliko ih je ukupno počinjeno u razdoblju od 1.7. do 31.12. 1999. godine na području Policijske uprave zagrebačke. Rezultati pokazuju da u razdoblju od 6 mjeseci nakon počinjenja djela, policija otkrije identitet počinitelja u 34% slučajeva što sapada u srednju doljnu skupinu, usporede li se podaci sa zemljama Europe. Analiza podataka govori da je identitet počinitelja statistički značajno češće otkriven ukoliko je djelo počinjeno na otvorenom prostoru, ukoliko je primijenjena sila i uporabljeno vatreno oružje, ukoliko je počinitelj bio maskiran, ukoliko nije vršen očevid i kad su pronađeni tragovi. Na brzinu otkrivanja identiteta počinitelja statistički značajno utječe: činjenje djela na otvorenom prostoru, primjena sile, uporaba vatrene oružja, nemaskiranost počinitelja, vršenje očevida, a djelomice i nepostojanje tragova. U radu se diskutira potreba reorganizacije policije u Republici Hrvatskoj i nužnost proreaktivnog djelovanja.

Ključne riječi: razbojništvo, policija, razjašnjavanje

1. UVOD

Zaštita imovine u najvećoj se mjeri ostvaruje pravilima građanskog, gospodarskog i trgovačkog prava. Kaznenopravna zaštita imovine ima subsidiaran karakter, ali bez nje ne može se ostvariti učinkovita zaštita imovine. Među kaznenim djelima s elementima nasilja oduvijek se posebno isticalo kazneno djelo razbojništva. To je kazneno djelo složeno od prisile i krađe. Kod razbojništva počinitelj najprije vrši prisilu, a zatim krađu.

Grupni zaštitni objekt kod kaznenog djela razbojništva je imovina. Objekt kaznenog djela je sam društveni odnos, pravno dobro, nešto nematerijalno. Da bi postojalo kazneno djelo u kaznenom zakonu takav društveni odnos mora biti priznat kao objekt zaštite. Zaštićeno dobro dobiva kaznenu zaštitu posredstvom zakonskih opisa kaznenog djela, gdje su određene pretpostavke i granice te zaštite.

Objekt iz zakonskog opisa kaznenog djela razbojništva je pokretna stvar. Međutim, kod tog kaznenog djela, osim sigurnosti imovine zaštićena je

* Ovaj rad dio je Projekta pod nazivom "Postupanje policije nakon saznanja za razbojništvo" kojega je u 1999. i 2000. godini financirala Visoka policijska škola MUP Republike Hrvatske. Voditelj projekta je Dr.sc. Z.D.

posredno i sigurnost građana (apstraktno). Ukoliko dode do konkretnog ugrožavanja postojat će i novo kazneno djelo, te će se raditi o stjecaju razbojništva i nekog kaznenog djela protiv života i tijela. Posljedica dovršenog djela je imovinska šteta nanesena napadnutoj osobi (umanjenje imovine oštećenog). Posljedica je uvijek i ugroženost, strah, fizički insulti, a ona je mogla nastupiti već i kod pokušaja djela.

Razbojništvo je namjerni delikt. Pored namjere da se oduzmu tuđe pokretne stvari i protupravno prisvoje, počinitelji moraju biti svjesni primjene prisile radi svladavanja otpora koji postoji ili koji se očekuje. Prisila je, naime, sredstvo za realizaciju osnovne namjere - oduzimanje tuđe pokretne stvari radi protupravnog prisvajanja (Dujmović, 1998: 33-34). Kazneni zakon (Narodne novine, 110/97; 129/00) poznaje teže, kvalificirane oblike razbojništva (članak 218. stav 2), ali ne i privilegirane, lakše oblike. To u praksi ponekad može dovesti do neodlučnosti pri podvođenju opisa konkretnog događaja pod biće (opći opis) pravne norme. Naime u praksi ima slučajeva oduzimanja tuđe pokretne stvari, koji s obzirom na malu vrijednost stvari i način odnosno okolnosti pod kojima je pritom upotrebljena sila ili prijetnja nemaju po razboritom sudu karakter stvarno teškog kaznenog djela.

Interesantno je napomenuti da npr. njemački (Dreher, 1977; Trondle, Fischer, 1999: 1368-1372) i austrijski (Foregger, Fabrizy, 1999: 429-433) kazneni zakonik predviđaju neke vrste privilegirano razbojništva. Tako je u paragrafu 249. stav 2. njemačkog kaznenog zakonika i paragrafu 142. stav 2. austrijskog kaznenog zakonika predviđena kazna lišenja slobode od šest mjeseci do pet godina za manje teške slučajeve razbojništva. Prema paragrafu 142. stav 2. austrijskog kaznenog zakonika radit će se o manje teškom slučaju razbojništva, dakle o nekoj vrsti privilegirano delikta, ako nije došlo do primjene značajnije sile, ako je sila bila usmjerena na oduzimanje predmeta manje vrijednosti, ako djelo nije imalo značajnijih posljedica, a nisu ostvarena ni obilježja koja bi upućivala na zaključak da se radi o "teškom razbojništvu".

Njemački kazneni zakon poznaje posebno kazneno djelo teškog razbojništva (paragraf 250) sa zapriječenom kaznom lišenja slobode od najmanje pet godina. Interesantno je napomenuti da i u slučaju teškog kaznenog djela razbojništva njemački zakonodavac također predviđa manje teške slučajeve teškog razbojništva (paragraf 250 stav 2) te je za takvo kazneno djelo predvidio kaznu lišenja slobode od 1 do 5 godina.

Razbojništvo je previše općenit i preširok pojam da bi se jednoznačno koristio u diskusiji i u oblikovanju postupaka pri suzbijanju. Taj pojam naime obuhvaća slučajeve od otimanja novčarke do

prepada u stanove, kuće, mjenjačnice, pošte i banke. Zato treba pobliže odrediti pojavni oblik razbojništva i način izvršenja, te upozoriti na čimbenike koji pokazuju radi li se o počinitelju početniku ili profesionalcu.

Stojanović (1987:80) ističe da se u samoj inkriminaciji u što većem stupnju moraju jasno razlučiti oni modaliteti napada na zaštićeno dobro u odnosu na koje će se intervenirati kaznenim pravom, od onih gdje je ta intervencija nužna. Ono što je Binding (prema Stojanoviću, 1987:80) vidio kao nedostatak kaznenog prava kad je prvi uočio njegov fragmentarni karakter, u stvari je njegova prednost i treba je dalje razvijati.

U petogodišnjem razdoblju od 1996. do 2000. godine na području Republike Hrvatske policija je registrirala ukupno 296.121 kazneno djelo, a među njima 3.039 kaznenih djela razbojništva (Singer, Dujmović, 2000:296-307). Kriminalitet razbojništva predstavlja 1.03% od ukupno poznatog kriminaliteta u Republici Hrvatskoj. Međutim, iako se radi o kaznenom djelu s relativno malim udjelom u ukupnom kriminalitetu upravo je razbojništvo jedno od kaznenih djela koje se koristi za analizu kretanja kriminaliteta na pojedinim područjima, te njihovog utjecaja na osjećaj sigurnosti kod građana (Dujmović, 1998:35). Pri analizi statističkih podataka treba voditi računa da su kvantiteta i kvaliteta kaznenih djela na neki način pomiješani. Policija "rekonstruirala" događaj koji se dogodio u prošlosti poduzimajući prvenstveno velik broj izvidnih mjera i radnji, te kad je to moguće i pojedinačne istražne radnje.

Treba, međutim, naglasiti da nabranje i opisivanje ovih mjera i radnji ne može dovoljno istaći svu kompleksnost, različitost i nesigurnost koja postoji kod izvida svakog konkretnog kaznenog događaja. Policijski službenici u svakom konkretnom slučaju moraju dati svoj kreativni doprinos prilagođavajući izvidne mjere i radnje posebnostima konkretnog slučaja. Neke žrtve i očevici razbojništva mogu znati manje nego što se čini; drugi pak mogu znati više nego što pokazuju. Indicije koje ukazuju na određenu osobu kao počinitelja mogu pomoći pri razjašnjavanju jednog slučaja, ali zato druge ostavljaju nerazjašnjenim. Nedostatak indicija na početku izvida kaznenog događaja vrlo često omogućuje prognozu da slučaj neće biti riješen. U drugim slučajevima naknadno će se doći do indicija /dokaza koji će omogućiti razjašnjavanje. Ipak, može se reći da različiti tijek izvida kaznenih djela značajno ovisi o količini i kvaliteti informacija, tragova, dokaza s kojima policija raspolaže nakon saznanja za kazneno djelo razbojništva. U našoj stručnoj literaturi o tome je posebno pisao Papeš (1986:9, 326) koji je grupirao kaznene događaje s obzirom na količinu i kvalitetu informacija s kojima policija

raspolaze nakon saznanja za kazneni događaj. U svjetskim razmjerima treba posebno istaknuti rezultate istraživanja koje su proveli Eck (1992:3-7) 80-tih godina u SAD i Matthews (1996:1-3; 34-41) u Velikoj Britaniji sredinom 90-tih.

Eck je proveo istraživanja u kojima se prvi put u SAD promatralo što detektivi/kriminalisti čine povodom provale i razbojništva, koliko vremena im je potrebno da obave pojedini zadatak, te s kojim rezultatima. Cilj je istraživanja, između ostalog, bio i da se sugerira put do uspješnijeg korištenje izvora podataka tijekom istražnog postupka.

Matthews (1996:10-33) je primarno istraživao policijske izvještaje i kazene prijave povodom oružanih razbojništava počinjenih tijekom 1993. godine na području Metropolitan Police District (područje Londona) i South Yorkshire. Cilj je bio evaluacija dviju sasvim različitih strategija borbe protiv oružanih razbojništava u jednoj velikoj gradskoj aglomeraciji i jednoj manjoj provincijskoj sredini. Suština je u tome da svaka sredina mora postaviti strategiju prikupljanja informacija prema svojim uvjetima. Ali u svim sredinama policija može izvršavati svoje zadaće na način da pretežito djeluje reaktivno nakon saznanja za razbojništvo, ili da razvija i primjenjuje jedan proaktivni represivni pristup, posebno prema profesionalnim počiniteljima razbojništava.

Represivnu, reaktivnu, djelatnost policija ostvaruje poduzimanjem izvidnih mjera i radnji. One mjere i radnje koje policija poduzima prilikom prvih izvoda orijentirane su na pružanje odgovora na tri temeljna pitanja:

- Što se dogodilo? Je li doista počinjeno kazneno djelo i ako je, koje?
- Tko je počinio kazneno djelo? Je li presumptivni počinitelj prisutan na mjestu događaja ili u njegovoj blizini. Može li počinitelj biti uhićen?
- Koje dostupne indicije i prikupljeni dokazi mogu voditi identifikaciji počinitelja?

Kaznena djela razbojništva i postotak njihove razjašnjenosti na području Republike Hrvatske u razdoblju od 1997. do 2000. godine

Godina	Ukupno razbojništava	% razjašnjenosti na kraju godine
1997.	505	57
1998.	690	49
1999.	622	51
2000.	732	45

Izvor: *Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske - statistička tablica KD01T001 za godine 1997. - 2000.*

Iz tablice je vidljivo da se postotak razjašnjenosti kriminaliteta razbojništava na području Re-

publike Hrvatske u razdoblju od 1997. do 2000. godine kretao između 45% (2000.) i 57% (1997.). U okviru ovog Projekta istaživana je i razjašnjenost kriminaliteta razbojništva u gradu Zagrebu. U prvoj polovici 1999. godine na području grada Zagreba počinitelji su otkriveni u 34% razbojništava. Postotak razjašnjenosti za Policijsku upravu zagrebačku niži je od prosjeka za Republiku Hrvatsku.

Uvidom u podatke o postotku razjašnjenosti kaznenih djela razbojništava za 16 europskih država (Interpolova međunarodna statistika, 1998), možemo konstatirati da se te države mogu s obzirom na postotak razjašnjenosti razbojništava grupirati u tri grupe. U prvoj grupi se nalaze četiri države u kojima je zabilježen postotak razjašnjenosti između 19 i 22% (Portugal 19%, Italija 19%, Nizozemska 21% i Francuska 22%). U drugoj grupi se nalazi sedam europskih država s postotkom razjašnjenosti kaznenih djela razbojništava između 45 i 60% (Mađarska 45%, Njemačka 50%, Slovačka 54%, Slovenija 57%, Bosna i Hercegovina 57%, Ukrajina 59% i Rusija 59%). U trećoj grupi se nalazi pet država s postotkom razjašnjenosti između 60 i 71% (Poljska 60%, Bugarska 66%, Bjelorusija 68%, Makedonija 70% i Austrija 71%). To su postoci razjašnjenosti za područje cijele države, a oni su, u pravilu, nešto viši nego glavnim gradovima tih država.

U ovom radu autori se, osim s uspješnošću razjašnjavanja kriminaliteta razbojništva bave i protekom vremena od saznanja za kazneno djelo razbojništva do otkrivanja identiteta počinitelja. Od 55 prijavljenih osoba za počinjenje kaznenog djela razbojništva na području Policijske uprave zagrebačke u prvoj polovini 1999. kod 41(74.5%) razbojništva identitet počinitelja je otkriven u razdoblju od deset dana od počinjenja djela. O proteku vremena od saznanja za djelo do utvrđivanja identiteta počinitelja nema mnogo literature. Jedan od dostupnih izvora je pregled kriminaliteta u gradu Tokyu (Urban Crime, 1989:291-352) u 1983. godini. U cijelom nizu podataka nalaze se i oni o proteku vremena od saznanja za kazneno djelo do otkrivanja identiteta počinitelja. U ovom projektu, međutim, htjeli smo utvrditi i determinante koje će pospješiti razjašnjenost kriminaliteta razbojništva.

Uza sav nužan oprez, potreban zbog različitosti sustava i vremenskog razdoblja koje je proteklo od saznanja za događaj do utvrđivanja identiteta počinitelja, moguće je usporediti naše podatke o uspješnosti razjašnjavanja razbojništva (vidjeti prethodnu tablicu) s podacima o postotku razjašnjenosti kaznenih djela razbojništva s obzirom na protek vremena od saznanja za događaj do otkrivanja počinitelja, na području Tokija u 1983. godini (Urban Crime, 1989:310). Na području Tokijske aglomeracije (11,615.000 stanovnika 1983. godine) u 1983. godini lišene su slobode 373 osobe zbog

sumnje da su počinile kazneno djelo razbojništva. Od toga 190 (50.9%) prvog dana, 46 (12.3%) od drugog do 10 dana nakon počinjenja razbojništva, 35 (9.4%) unutar 30 dana i 41 (11%) unutar tri mjeseca, 26 (7%) unutar 6 mjeseci, 24 (6.4%) unutar 12 mjeseci. Prema tome, 63,2% je uhićeno u razdoblju do 10 dana, odnosno u razdoblju do tri mjeseca 80,6%. I ovi podaci potvrđuju važnost brzine i inteziteta rada na razjašnjavanju razbojništava. Oni također pokazuju da, ukoliko početne izvidne radnje i hitne istražne radnje ne dovedu do prikupljanja informacija o djelu, žrtvi, očevicima i počinitelju, vjerojatnost da će se one kasnije prikupiti i omogućiti razjašnjavanje kaznenog djela razbojništva je mala.

Profesionalni počinitelji kaznenih djela razbojništva prisiljavaju na sve jaču specijalizaciju i centralizaciju mjera suzbijanja razbojništava dok se prigodni počinitelji i prigodna razbojništva ne mogu odvojiti od ukupne pojave prigodnog masovnog kriminaliteta, posebice nasilničkog kriminaliteta maloljetnika. Cilj selekcioniranja kaznenih događaja je davanje različitih prioriteta različitim pojavnim oblicima razbojništva.

Način izvršenja razbojništva takve je naravi da policija u pravilu relativno brzo doznaje za izvršeno razbojništvo. To omogućuje, ali i uvjetuje brzo reagiranje policijskih službenika i poduzimanje izvidnih radnji i hitnih istražnih radnji. Rad policijskih tijela snažno je usmjeren na reakciju neposredno nakon saznanja za kazneni događaj (proaktivno represivno djelovanje). Međutim danas se u stručnoj literaturi sve više naglašavaju strateške prednosti koje bi policija postigla većom zastupljenošću proaktivnog represivnog djelovanja (Matthews, 1996:34-35), posebno prema profesionalnim počiniteljima razbojništva. Proaktivno djelovanje pretpostavlja primjenu kriminalističke analitike prema pojedinačnim kaznenim djelima, ali analizira kriminalitet i kao pojavu koja nije samo zbir pojedinačnih slučajeva.

Preventivno djelovanje je drugi vid djelovanja policije koji se često opisuje u literaturi. Ono ima cilj spriječiti, zaustaviti rast kriminaliteta pa i kriminaliteta razbojništva. Jednostavno kazano, preventivno djelovanje utvrđuje povoljne situacije za počinjenje kaznenih djela i odvraća potencijalne počinitelje. Preventivni potencijali policije trebali bi biti usmjereni na sprečavanje teških pojavnih oblika kaznenih djela, serija kaznenih djela i serijskih počinitelja i djelovanja profesionalnih počinitelja kaznenih djela.

Na području Republike Hrvatske policija je u razdoblju od 1995. do 2000. godine prijavila Državnom odvjetništvu 1693 osoba osumnjičenih za razbojništvo i razbojničku krađu (Dujmović 1998; Singer, Dujmović 2000; Mikšaj-Todorović, Duj-

mović, 2000). Broj prijavljenih osumnjičenih osoba za kazneno djelo razbojništva i razbojničke krađe kreće se godišnje od 246 (1997) do 320 (1995.). U 2000. godini policija je podnijela kaznene prijave protiv 272 osobe osumnjičene za počinjenje razbojništva.

Prema istim analizama, kaznena djela razbojništva posebno su karakteristična za velike gradske aglomeracije: tako na primjer u Zagrebu se počinio oko 50% od ukupnog broja kaznenih djela razbojništava u Hrvatskoj. Velike gradske aglomeracije omogućuju i prikriivanje identiteta počinitelja. U 1999. i 2000. godini na području RH su prijavljene 537 osobe, međutim policija je samo u 72 (13.4%) slučaja istodobno saznala za razbojništvo i za identitet počinitelja. Identitet počinitelja je bio nepoznat u 86.6% slučajeva. To je uvjetovalo da je policija morala ulagati velike napore u razjašnjavanje takvih razbojništava.

2. CILJ I HIPOTEZE

Kako problem kojim se bavi ovaj rad nije prečesto predmetom stručnih i znanstvenih radova, a posebno to vrijedi za Republiku Hrvatsku u kojoj je uglavnom riječ o internim policijskim statistikama, cilj je rada ispitati i prodiskutirati o čemu sve ovisi vrijeme potrebno da se utvrdi identitet počinitelja razbojništva. S obzirom na saznanja iz stranih istraživanja i iskustvo koje imaju policijski službenici na terenu, postavljena je sljedeća hipoteza:

H – vrijeme potrebno za otkrivanje identiteta počinitelja bit će statistički značajno povezano s mjestom počinjenja djela (vrstom prostora), vrstom uporabe sile (sila, prijetnja), uporabom vatrenog oružja, maskiranošću počinitelja, činjenicom je li bilo očevida i visinom štete počinjene kaznenim djelom.

3. METODE

3.1. Uzorak ispitanika

Istraživanje je provedeno na uzorku od 162 razbojništva koliko ih je ukupno počinjeno u razdoblju od 1.7. do 31.12. 1999. godine na području Policijske uprave zagrebačke.

3.2. Uzorak varijabli

Za potrebe ovog rada iz Upitnika o razbojništvu koji sadrži 82 varijable, a konstruiran je za potrebe Projekta, izdvojeno je sljedećih 7 varijabli:

1. Protek vremena od počinjenja kaznenog djela do otkrivanja identiteta počinitelja

1. počinitelj nije poznat
2. počinitelj poznat ali protek vremena nije
3. do 1 dan

4. 1 - 3 dana
5. 4 - 10 dana
6. 11 - 30 dana
7. više od 30 dana

2. Mjesto počinjenja/vrsta prostora

1. zatvoreni prostor
2. otvoreni prostor

3. Vrsta prisile

1. ozbiljna prijetnja
2. primjena sile

4. Vrsta sile koja je primijenjena/kojom je priječeno

1. vlastitom fizičkom snagom
2. vatrenim oružjem
3. hladnim oružjem
4. plinskim sredstvom
5. ostalo

5. Maskiranost počinitelja

1. potkapom s prorezima
2. kapom
3. čarapom
4. naočalama
5. maramama
6. ostalim
7. nije bio maskiran

6. Je li vršen očevid na mjestu događaja

1. da
2. ne

7. Šteta (neposredna) počinjena kaznenim djelom

1. ostalo u pokušaju
2. do 1000 kn
3. 1000 - 5 000 kn
4. 5 000 - 10 000 kn
5. više od 50 000
6. nepoznato

3.3. Metoda obrade podataka

Uz izračunavanje apsolutnih i relativnih frekvencija po kategorijama svih varijabli za potrebe deskriptivne analize, u ovom radu primijenjena je i metoda hi - kvadrat testa za nezavisne uzorke kojom se testira razlika među kaznenim djelima prema kriteriju proteka vremena od počinjenja kaznenog djela do otkrivanja identiteta počinitelja, a s obzirom na neke modaliteta izvršenja djela i neke njegove posljedice. Kao kritična vrijednost statističke značajnosti uzeta je vjerojatnost pogreške manja od 5% (P05).

4. REZULTATI

Prilikom interpretacije podataka o proteku vremena od počinjenja kaznenog djela do otkrivanja identiteta počinitelja, treba voditi računa o tome da su podaci sistematično skupljeni u drugoj polovici 1999. godine, te ažurirani tijekom prva tri mjeseca

mjeseca sljedeće. To znači da je u nekim slučajevima identitet počinitelja mogao biti otkriven i nakon toga. Ipak, ovo ne smatramo prevelikom smetnjom jer je poznato da se s protekom vremena, smanjuje vjerojatnost otkrivanja. U svakom slučaju, s obzirom da je projekt u tijeku i ovakvi slučajevi gdje je do otkrivanja eventualno došlo znatno kasnije, bit će izvršeni u daljnje obrade.

Iz tablice 1 vidljivo je da je u razdoblju nakon najmanje tri mjeseca od počinjenja djela identitet počinitelja otkriven u 34% slučajeva.

	počinitelj nije poznat	do 1 dan	2 - 10 dana	11 dana - 3 mjeseca	UKUPNO
Aps	107	21	20	14	162
%	66.0	13.0	12.3	8.6	100.0

Usporedi li se ovaj podatak s uvodno iznesenim podacima Interpolove međunarodne statistike (1998) u odnosu na Republiku Hrvatsku postotak razjašnjenosti kaznenih djela razbojništva za Policijsku upravu zagrebačku moguće je svrstati u donju srednju grupu. I pored primjene uobičajenih metoda u razjašnjavanju kriminaliteta razbojništva rezultati u razjašnjavanju kriminaliteta razbojništva na području Policijske uprave zagrebačke su niži nego na području cijele Republike Hrvatske. To je upravo argument da te metode treba mijenjati i nadopunjavati prvenstveno proaktivnim represivnim, a ubuduće i preventivnim radom. Promotrimo li samo skupinu kaznenih djela u kojima je identitet počinitelja otkriven, među njima je nešto preko trećine onih (74.5%) kod kojih je do tog otkrivanja došlo u razdoblju do deset dana od dana počinjenja djela. Ovo potvrđuje poznato iskustvo da se najveći dio razriješenih kaznenih djela, razriješi ubrzo nakon počinjenja djela, te da s protekom vremena udio razrješenja znatno opada.

Povezanost između proteka vremena od počinjenja djela do otkrivanja identiteta počinitelja i vrste prostora u kojem je djelo počinjeno, statistički je značajna. Počinitelj je daleko češće nepoznat u slučajevima kad je djelo počinjeno u zatvorenom prostoru. Prema podacima iz ranijih radova na ovom uzorku (utvrđeno je da taj zatvoreni prostor najčešće čine trgovina (41% od kaznenih djela počinjenih u zatvorenom prostoru), mjenjačnica (11.5%), pošta (7.7%), stan (4.8%), kuća (3.8%) banka (2.8%), benzinska postaja (2.8%). Dakle preko 60% razbojništava počinjenih u zatvorenom prostoru počinjeno je u trgovinama i novčarskim ustanovama (Dujmović, Mikšaj - Todorović, Buđanovac, 2000; Mikšaj - Todorović, Dujmović, 2000).

Tablica 2. **Protek vremena od počinjenja kaznenog djela do otkrivanja identiteta počinitelja - Mjesto počinjenja djela (vrsta prostora)**

	zatvoreni prostor	otvoreni prostor	Ukupno
počinitelj nije poznat	80 74.8	27 25.2	107 66.0
do 1 dan	10 47.6	11 52.4	21 13.0
2 do 10 dana	7 35.0	13 65.0	20 12.3
11 dana do 3 mjeseca	7 50.0	7 50.0	14 8.6
Ukupno	104 64.2	58 35.8	162 100.0
hi - kvadrat = 16.35706 DF = 3 P = .00096			

Za takva djela počinitelj se najčešće bolje priprema i čini sve da bi njegov identitet ostao nepoznat. Vjerojatno je to i razlog da je policija kod razjašnjavanja razbojništava u zatvorenom prostoru postigla statistički slabiji rezultat. Na otvorenom prostoru to je vjerojatnije prigodni počinitelj. Njegovo boravište je često u blizini mjesta počinjenja razbojništva. S kriminalitičkog stajališta važno je poznavati razlike u metodama postupanja s obzirom na pretpostavku o tome je li počinitelj s tog područja ili s nekog drugog. Tome u prilog idu podaci da je za otvoreni prostor karakteristična veća otkrivenost u razdoblju do 10 dana. To, pak, znači da je policija prikupila dovoljno kvalitetnih informacija, a da ih, kad je u pitanju zatvoreni prostor, vjerojatno nema. dakle, kad je riječ o slučajevima u kojima je identitet počinitelja otkriven, vidljivo je da je otkrivanje u kraćem razdoblju (do jedan dan, te dva do deset dana) daleko češće u odnosu na djela počinjena na otvorenom prostoru. I napokon, kad se govori o slučajevima otkrivanja identiteta u duljem razdoblju (preko 11 dana do tri mjeseca) udio utvrđivanja identiteta je slabiji, ali bez razlika u odnosu na vrstu prostora.

Osim s vrstom prostora, protek vremena od počinjenja djela do utvrđivanja identiteta počinitelja, statistički značajno je povezan i s vrstom primijenjene sile. Ukoliko je počinitelj samo ozbiljno prijetio, tada je njegov identitet dvostruko rijede uopće otkriven, nego kad je primijenio silu. Direktni fizički kontakt (uporaba tjelesne snage) ili tvorna uporaba nekog oružja ili oruda, daleko povećavaju vjerojatnost otkrivanja identiteta počinitelja jer će vjerojatno biti više tragova i drugih informa-

cija ali i policijska tijela će mu dodijeliti veći značaj i moći uložiti više snaga u njihovom razjašnjavanju. Postojat će i veći pritisak javnosti i drugih društvenih tijela na policiju da se takvi teži slučajevi razjasne. Možda će postojati i veća spremnost građana na suradnju s policijom u razjašnjavanju takvih slučajeva.

Tablica 3. **Protek vremena od počinjenja kaznenog djela do otkrivanja identiteta počinitelja - Vrsta uporabljene sile**

	ozbiljna prijetnja	primjena sile	Ukupno
počinitelj nije poznat	67 62.6	40 37.4	107 66.0
do 1 dan	9 42.9	12 57.1	21 13.0
2 do 10 dana	6 30.0	14 70.0	20 12.3
11 dana do 3 mjeseca	11 78.6	3 21.4	14 8.6
Ukupno	93 57.4	69 42.6	162 100.0
hi - kvadrat = 11.71464 DF = 3 P = .00843			

Počiniteljima koji su primijenili silu, statistički značajno češće otkriven je identitet u kraćem razdoblju (do jedan dan, te dva do deset dana), a oni koji su prijetili, češće je otkriven kasnije.

I uporaba vatrenog oružja statistički značajno je povezana s protekom vremena od počinjenja djela do otkrivanja identiteta počinitelja. Među počiniteljima koji nisu otkriveni do momenta ispitivanja (a to znači da je već prošlo oko tri mjeseca od počinjenja djela) nešto je više onih koji nisu koristili vatreno oružje, ali treba konstatirati da je vrlo visok udio i onih koji su ga koristili. Stoga se ne bi moglo kategorički tvrditi da upraba vatrenog oružja s visokom vjerojatnošću dovodi do otkrivanja identiteta počinitelja (barem ne u vremenskom razdoblju do tri mjeseca). U ovom istraživanju nismo definirali pojmove vezane za uporabu vatrenog oružja (misli se bilo na koju situaciju u kojoj je ono bilo prisutno, a ne samo na onu kad je iz njega pucao, iako je prilikom ispunjavanja Upitnika, usprkos napatcima, moglo doći do nesporazuma u definiranju). S pojmom vatreno oružje baratamo uvijek kad je žrtva smatrala da je uporabljeno vatreno oružje. To je moglo imati utjecaja i na dobivene rezultate. No, kako god definirana, uporaba vatrenog oružja ukazuje na odlučnost i opasnost

počinitelja takvog razbojništva, te viši stupanj planiranja, što otežava prikupljanje informacija i razjašnjavanje slučaja.

	Ne	Da	Ukupno
počinitelj nije poznat	58 54.2	49 45.8	107 66.0
do 1 dan	18 85.7	3 14.3	21 13.0
2 do 10 dana	19 95.0	1 5.0	20 12.3
11 dana do 3 mjeseca	11 78.6	3 21.4	14 8.6
Ukupno	106 65.4	56 34.6	162 100.0
hi - kvadrat = 18.58061 DF = 3 P = .00033			

Podaci koji se odnose samo na slučajeve u kojima je identitet počinitelja otkriven, pokazuju da je u svim promatranim razdobljima (do jedan dan, dva do deset dana i preko deset dana) relativno daleko više onih koji nisu rabili vatreno oružje od onih koji jesu. Uporaba vatrenog oružja pri izvršenju razbojništava od 1992. godina je u porastu, a posebno se treba istaknuti da je, iako u pojedinačnim slučajevima, upotrebljavano dugo vatreno oružje i eksplozivne naprave koje počinitelji nisu upotrebljavali pri izvršenju razbojništva prije 1992 (Dujmović, Mikšaj-Todorović, Budanovac, 2000).

Činjenica je li počinitelj bio maskiran, statistički je značajno povezana s vremenom otkrivanja identiteta počinitelja u odnosu na vrijeme počinjenja djela. Počinitelji koji su tijekom izvršenja djela bili maskirani, suprotno svojoj intenciji, nešto su rijede ostali nepoznati od onih koji tako nisu pokušali prikriti svoj identitet. Nesporno je da maskiranost počinitelja otežava razjašnjavanje slučaja. Policijski službenici možda ulažu više napora u prikupljanju informacija izvan kruga neposredne žrtve i očevidaca što može dovesti do onih informacija koje će dovesti do razjašnjavanja tih razbojništava. Očekujemo da će udio počinitelja koji će pri izvršenju kaznenog djela razbojništva biti maskirani rasti. To će onemogućiti da se takvim slučajevima prilazi s više snaga i energičnosti u kratkom razdoblju nakon počinjenja razbojništva. Pretpostavljamo da će to smanjiti uspješnost razjašnjavanja takvim razbojništava.

	Da	Ne	Ukupno
počinitelj nije poznat	48 44.9	59 55.1	107 66.0
do 1 dan	3 14.3	18 85.7	21 13.0
2 do 10 dana	4 20.0	16 80.0	20 12.3
11 dana do 3 mjeseca	4 28.6	10 71.4	14 8.6
Ukupno	59 36.4	103 63.6	162 100.0
hi - kvadrat = 10.43578 DF = 3 P = .01520			

Međutim, ako se promatraju samo slučajevi u kojima je taj identitet otkriven, tada su, bez obzira na protek vremena, daleko najviše otkriveni ne-maskirani počinitelji.

Visina štete počinjene kaznenim djelom nije statistički značajno povezana s vremenom otkrivanja identiteta počinitelja s obzirom na vrijeme počinjenja djela. Iako bi se logično očekivalo da će policija s visinom štete povećavati i napore u smjeru otkrivanja identiteta počinitelja, te u tome i uspjeti, to nije potvrđeno i ne može se samtrati nekom zakonitošću.

	djelo ostalo u pokušaju	do 5 000 kn	preko 5 000 kn	Ukupno
počinitelj nije poznat	21 19.6	58 54.2	28 26.2	107 66.0
do 1 dan	4 19.0	13 61.9	4 19.0	21 13.0
2 do 10 dana	4 20.0	12 60.0	4 20.0	20 12.3
11 dana do 3 mjeseca	-	10 71.4	4 28.6	14 8.6
Ukupno	29 17.9	93 57.4	40 24.7	162 100.0
hi - kvadrat = 4.14562 DF = 6 P = .656998				

Ipak, uvid u tablicu 6 ukazuje na vrlo interesantnu tendenciju. Prvo, u preko polovice slučajeva počinjena je šteta procijenjena na visinu do 5 000 kuna. S jedne strane, tu su počinitelji relativno najčešće još uvijek nepoznati, a s druge, kad su počinitelji poznati, među njima je najviše onih koji su počinili istu takvu štetu.

Veliki broj kaznenih djela razbojništva kod kojih je počinitelj prisvojio predmete male vrijednosti primorava policiju na veliki angažman, na poduzimanje velikog broja izvidnih mjera i radnji. Kod razbojništava s većom štetom gdje policija poduzima vjerojatno veći broj izvidnih mjera i radnji zbog značaja djela također nema većeg postotka razjašnjavanja. To dovodi do čitavog niza pitanja, između ostalog: 1) je li nužno selekcioniranje kaznenih djela razbojništava, 2) je li težina nastupjelih posljedica kod razbojništava kriterij za poduzimanje nekih izvidnih mjera i radnji od strane policije, 3) koji se etički problemi otvaraju kod upravljanja policijskim akcijama, te 4) kako to to može utjecati na sigurnost građana?

Vršenje očevida na mjestu događaja statistički je značajno povezano s utvrđivanjem identiteta počinitelja i vremenom tog utvrđivanja. Očevid je vršen relativno često (u 75.3% slučajeva), znatno češće u slučajeva kad identitet počinitelja nakon toga nije utvrđen nego kad jest, te znatno češće kada je od počinjenja djela do utvrđivanja identiteta počinitelja proteklo najviše 24 sata. U slučajevima kad je do utvrđivanja identiteta počinitelja trebalo preko dva dana, pokazalo se da je relativno svejedno je li očevid vršen ili ne. Izlazak na mjesto događaja kaznenog djela razbojništva dovodi i do jedne misao-

ne rekonstrukcije tijeka počinjenja razbojništva, lociranja tragova i njihovog fiksiranja u procesnoj formi. Izvid mjesta kaznenog događaja omogućuje prikupljanje informacija i od očevidaca, ali i svjedoka koji sami nisu neposredno vidjeli tijek razbojništva, ali mogu dati druge korisne informacije. Kod tumačenja rezultata koji ukazuju na povezanost vršenja očevida i otkrivanja identiteta počinitelja treba naglasiti značaj izvidnih radnji na mjestu događaja koje su provodene usporedno s očevidom.

I činjenica jesu li pronađeni tragovi statistički je značajno povezana s vremenom potrebnim za utvrđivanje identiteta počinitelja što potvrđuje prethodnu konstataciju o važnosti izlaska na mjesto događaja. Tragovi su pronađeni u 30.2 % slučajeva. Može se primijetiti da, u slučajevima kad nije bilo očevida, češće je identitet počinitelja otkriven kasnije (od dva dana pa nadalje), a kada je on izvršen, najčešće tijekom prvog dana. Policijska praksa u Policijskoj upravi zagrebačkoj teži da se izvidi na mjestu počinjenja razbojništva i očevidi provode što intenzivnije. Kad nije vršen očevid tada se radi ili o događaju za koji je ocijenjeno da ima manji značaj, ili je od počinjenja djela do saznanja za djelo poroteklo duže vrijeme. Kad nije vršen očevid onda nisu mogli biti pronađeni tragovi kaznenog djela, ali (što je posebno važno naglasiti) nisu se u dovoljnoj mjeri prikupljale niti druge informacije, što je vidljivo iz drugog rada na ovom istom uzorku (Dujmović, Mikšaj-Todorović, Budanovac, 2000). Tu češće postoji informacijski deficit, pa je i protek vremena do razjašnjavanja veći.

Tablica 7. **Protek vremena od počinjenja kaznenog djela do otkrivanja identiteta počinitelja - Je li vršen očevid na mjestu događaja**

	Da	Ne	Ukupno
počinitelj nije poznat	90 84.1	17 15.9	107 66.0
do 1 dan	17 81.0	4 19.0	21 13.0
2 do 10 dana	8 40.0	12 60.0	20 12.3
11 dana do 3 mjeseca	7 50.0	7 50.0	14 8.6
Ukupno	122 75.3	40 24.7	162 100.0
hi . kvadrat = 23.05114 DF = 3 P = 00004			

Tablica 8. **Protek vremena od počinjenja kaznenog djela do otkrivanja identiteta počinitelja - Jesu li pronađeni tragovi**

	da	ne	nije bilo očevida	Ukupno
počinitelj nije poznat	35 32.7	54 50.5	18 16.8	107 66.0
do 1 dan	7 33.3	10 47.6	4 19.0	21 13.0
2 do 10 dana	5 25.0	4 20.0	11 55.0	20 12.3
11 dana do 3 mjeseca	2 14.3	5 35.7	7 50.0	14 8.6
Ukupno	49 30.2	73 45.1	40 24.7	162 100.0
hi - kvadrat = 19.45224 DF = 6 P = .00346				

9. ZAKLJUČAK

Razbojništva kao imovinski delikti imaju izražene i elemente nasilja. Razbojništva se razmjerno lako izvode, odnosno brzo se uklapaju u današnji tempo života, jer počinitelj dolazi do novca brzo i bez mnogo truda, a prepad najčešće donosi gotov novac. Način izvršenja razbojništva je takav da dolazi do neposrednog kontakta počinitelja i žrtve/očevica. Sami načini izvršenja ukazuju na velike razlike u težini pojedinih pojavnih oblika razbojništava, što je jedna od polaznih točaka u radu policije, odnosno u primjeni načela razmjernosti i ekonomičnosti u postupanju.

Za razbojništvo se doznaje razmjerno brzo nakon izvršenja što omogućuje brzu reakciju policije na kazneni događaj. Takvo reaktivno postupanja nakon kaznenog događaja je važan i nezamjenjiv oblik represivnog postupanja policije. Međutim, takvo postupanje dovodi policiju u strateški nepovoljnu situaciju – policija je stalno iza događaja. Stalno rekonstruira događaj iz prošlosti. Ako izvidima kaznenog djela policija ne prikupi indicije, tragove, dokaze, dakle ako postoji informacijski deficit, policija praktički ne može provoditi daljnje izvide kaznenih djela. Postupak koji bi policiju doveo u strateški povoljniju situaciju uključuje proaktivni pristup koji polazi od saznanja o povoljnoj situaciji i osnovama sumnje da određena osoba vrši kaznena djela. Zadatak policijskih rukovoditelja je da se postigne sklad između obujma reaktivnog i proaktivnog represivnog djelovanja. To je posebno važno kod razjašnjavanja razbojništava počinjenih od profesionalnih počinitelja.

Zato nije dovoljno samo istraživati i analizirati stanja i kretanja kriminaliteta, već i tehnike i taktike rada policije i tijela progona kriminaliteta, te evaluirati strategije razjašnjavanja kaznenih djela razbojništva u različitim sredinama. Cilj daljnjih istraživanja bio bi ponuditi konkretne i praktične prijedloge koji će omogućiti daljnje kretnje policijskih odjela njihovom globalnom cilju: djelotvornom ustrojstvu i sprečavanju i razjašnjavanju kaznenih djela.

Prenaglašena reaktivna represivna djelatnost policije vrlo vjerojatno determinira nezadovoljavajuće rezultate u razrješavanju kaznenih djela razbojništva. Naime, s otkrivanjem identiteta počinitelja u 34% kaznenih djela razbojništava prijavljenih na području Policijske uprave zagrebačke (kao reprezentant situacije u cijeloj zemlji) spada u donju srednju skupinu u poredbi sa zemljama Europe, poredanih po uspješnosti razrješavanja ovih kaznenih djela. Sama ova činjenica trebala bi biti poticaj odgovornima da porade na promišljanju strategija ci-

ljanih ka boljoj učinkovitosti policije u razrješavanju ovih kaznenih djela.

Ovo istraživanje pokazalo je da su otkrivanje identiteta počinitelja kao i vrijeme proteklo od počinjenja djela do otkrivanja tog identiteta, statistički značajno povezani s vrstom primjene sile, uporabom vatrenog oružja, maskiranošću počinitelja, vršenjem očevida i pronadenim tragovima, a nisu povezani s visinom štete kao posljedice kaznenog djela razbojništva. Ovaj posljednji podatak je začudan jer velike štete obično predstavljaju povod za jače angažiranje policijskih snaga i istrazi, a što bi logično, trebalo rezultirati češćim i bržim otkrivanjem identiteta počinitelja, nego kad su u pitanju (inače daleko brojnija) djela koja su rezultirala malom ili minimalnom štetom.

Analiza podataka govori da je identitet počinitelja statistički značajno češće otkriven ukoliko je djelo počinjeno na otvorenom prostoru, ukoliko je primijenjena sila i uporabljeno vatreno oružje, ukoliko je počinitelj bio maskiran, ukoliko nije vršen očevid i kad su pronađeni tragovi.

Neke od ovih karakteristika izvršenja djela govore u prilog iskustvenoj spoznaji da se kaznenim djelima koja su izvršena na "upadljiviji" način (primjena sile i vatrenog oružja, maskiranost) posvećuje veća pozornost, te je otkrivanje identiteta počinitelja češće. I postojanje tragova, naravno, znatno olakšava utvrđivanje tog identiteta. Nedostatak indicija i tragova o pojedinačnim kaznenim djelima razbojništva onemogućuje klasični oblik reaktivnog represivnog rada policije.

S druge strane, daleko se češće utvrđuje identitet počinitelja koji djelo čine na otvorenom prostoru (iako bi činjenje djela u zatvorenom, najčešće novčarskim ustanovama i trgovinama, spadalo u "upadljiviji" način vršenja djela). Isto tako, relativno češće se utvrđuje identitet počinitelja kad nije izvršen očevid. U takvim slučajevima, policija je poduzimala pojedinačne izvidne radnje i dolazila do indicija koje ukazuju na mogućeg počinitelja.

Zanemari li se sada onaj dio podataka koji govori o tome koja obilježja djela utječu na otkrivanje identiteta počinitelja, a u obzir uzmu samo oni slučajevi kad je taj identitet otkriven, onda na brzini tog otkrivanja značajno utječu: činjenje djela na otvorenom prostoru, primjena sile, uporaba vatrenog oružja, nemaskiranost počinitelja, vršenje očevida, a djelomice i nepostojanje tragova.

U sljedećoj tablici ovi su rezultati prikazani pojednostavljeno:

Na samo otkrivanje identiteta počinitelja statistički značajno utječe:	Na brzinu otkrivanja identiteta počinitelja utječe: (promatrani samo slučajevi kad je identitet otkriven)
<ul style="list-style-type: none"> – otvoreni prostor – primjena sile – uporaba vatrenog oružja – maskiranost – nevršenje očevida – pronađeni tragovi 	<ul style="list-style-type: none"> – otvoreni prostor – primjena sile – uporaba vatrenog oružja – nemaskiranost – vršenje očevida – nepostojanje tragova

Jasno je, dakle, da u slučajevima kad je djelo počinjeno na otvorenom prostoru, te kad je uporabljena *sila* i vatreno oružje, raste vjerojatnost da će identitet počinitelja biti otkriven, te da će to biti tijekom jednog do deset dana od dana počinjenja djela.

S druge strane, maskiranost, nevršenje očevida i pronađeni tragovi povećavaju vjerojatnost da će identitet počinitelja biti otkriven, ali ne ubrzo nakon počinjenja djela.

Sve ovo daje potvrdu nužnosti proaktivnog djelovanja policije: policija je ustrojena i mora poduzimati stalne mjere i radnje da bi saznala za počinjenje kaznenog djela i njenog počinitelja. Između ostaloga, usmjerena je i prema povoljnoj situaciji i prema osobama za koje postoji osnova sumnje da vrše kaznena djela. Proaktivno represivno djelovanje dovodi policiju u strateški povoljniju situaciju prema profesionalnim počiniteljima kaznenih djela.

LITERATURA

Dreher, E.(1977:) Strafgesetzbuch mit Nebengesetzen und Verordnungen, Munchen

Dujmović, Z. (1998): Kriminalitet razbojništva i neke karakteristike njihovih izvida. Kriminologija i socijalna integracija, 6, 1, 33-42

Dujmović,Z., Lj. Mikšaj Todorović (1996): Criminological Characteristics of Offenders Guilty of Robbery, Policing in Central and Eastern Europe: Comparing First Hand Knowledge with Experiences from the West. College of Police and Security Studies, Ljubljana, 359 - 367.

Dujmović,Z., Lj. Mikšaj - Todorović, A. Budanovac (2000): Police Procedure After Robbery in the Republic of Croatia. In: Pagon,M. (ed.): Policing in Central and Eastern Europe - Ethics, Integrity and Human Rights.

College of Police and Security Studies, Ljubljana, 157 - 167.

Eck, J.E. (1992): Solving Crimes: The Investigation of Burglary and Robbery. Police Executive Research Forum, Washington.

Eck,J.E. (1994): Using Research: A primer for Law Enforcement Managers. Police Executive Forum, Washington.

Foregger, E.,E.E. Fabrizy (1999) Strafgesetzbuch samt ausgewählten Nebengesetze. Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien.

Gill, M. (2000): Commercial Robbery. Offenders Perspectives on Security and Crime Prevention. Blackstone Press Limited. London.

INTERPOL (1999): International Crime Statistics for 1998. Lyon.

Matthews, R (1996): Armed Robbery: Two Police Responses. Crime Detection and Prevention Series Paper 78. Home Office, London.

Mikšaj-Todorović, Lj., Z. Dujmović (2000): Obilježja prisile pri izvršenju razbojništva i postupanje policije. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu. 7, 2, 893-904.

Morrison, S., I. O'Donnell (1994): Armed Robbery: A Study in London. Centre for Criminological Research, University of Oxford.

Papeš, D. (1986): Privredna kriminalistika. MUP RH. Zagreb.

Singer, M., Z. Dujmović (2000): O nekim obilježjima kriminaliteta u Hrvatskoj. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 7, 2, 295-235.

Trondle, H., T. Fischer (1999): Strafgesetzbuch und Nebengesetze. Munchen, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung.

Urban Crime: Tokyo (Japan) U: Urban Crime: Global Trends and Policies. Edited by Hernando Gomez Buendia, The United Nations University. Tokyo

TIME SPAN FROM THE COMMITMENT OF ROBBERY TO THE POLICE IDENTIFICATION OF THE OFFENDER

Summary

The goal of the paper is to examine and discuss everything that influences the time needed for the identification of the offender who committed the robbery. The research was conducted on the sample of 162 robberies that were committed in the period from July 1st to December 31st 1999 in the district of Police Administration of Zagreb. The results show that, in the period of 6 months after the offense, the police identified the offender in 34% of cases; this result places Croatian police force somewhere in the middle of the lower half on the list of comparison with other European countries. The analysis of the data shows that the identity of the offender was revealed significantly more often if the offense was conducted in the open space, if it included the use of force and firearms, if the offender was masked, if there was no investigation, and if there were clues found. The speed of identification of the offender is also significantly influenced by: commitment of the offense in the open space, use of force, use of firearms, offender being without a mask, investigation, and to certain degree, lack of clues. The paper further discusses the need for reorganization of the police force in Republic of Croatia, and also the necessity of taking proactive action.

Key words: robbery, policing, investigation